

**QORTI CIVILI
PRIM' AWLA**

**ONOR. IMHALLEF
JOSEPH R. MICALLEF**

Seduta tat-23 ta' Marzu, 2011

Citazzjoni Numru. 2278/1996/1

Carmel u Ġuliana konjuġi **TABONE**

VS

Trafford **BUSUTTIL** u b'degriet tat-13 ta' Jannar, 1997, tħalla jintervjeni fil-kawża John Bonniċi għan-nom u in rappreżentanza tad-Ditta Assikuratriċi Middle Sea Insurance Company Limited

Il-Qorti:

Rat l-Att taċ-Ċitazzjoni mressaq fit-2 ta' Lulju, 1996, li bih u għar-raġunijiet hemm imfissra, l-atturi talbu li din il-Qorti (a) ssib li l-imħarrek waħdu jaħti għall-incident li seħħ fil-5 ta' April, 1996, fi Triq ir-Rabat, Marsalforn, limiti taż-Zebbuġ, Għawdex, għall-ħabta tal-għaxra ta' filgħaxija

(10.00 p.m.) bejn il-vettura tal-għamla *Ford Escort* reġistrata I-5033 misjuqa mill-attur u dik tal-għamla *Porsche* reġistrata AAB-691 misjuqa mil-istess imħarrek; (b) tillikwida d-danni mgarrba minnhom minħabba dak l-incident; u (ċ) tikkundanna lill-imħarrek iħallshom is-somma hekk likwidata bħala danni. Talbu wkoll l-ispejjeż;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tat-13 ta' Jannar, 1997¹, li bih u fuq talba magħmula b'rikors tat-2 ta' Settembru, 1996, ħalliet lil John Bonnici f'isem u in rappreżentanza tad-ditta assikuratriċi Middle Sea Insurance Company Limited jidhol fil-kawża *in statu et terminis*;

Rat in-Nota tal-Eċċezzjonijiet imressqa mill-imsemmi John Bonnici *nomine* fit-18 ta' Frar, 1997, li biha laqa' għall-azzjoni attriċi billi qal li l-ħabta saret bi ħtija waħdanija tal-attur minħabba sewqan fuq in-naħa l-ħażina tat-triq, u għalhekk huwa l-attur li jaħti għad-danni li ġarrab u l-imħareek m'għandu bl-ebda mod jagħmel tajjeb għal dawk id-danni. Jiċhad ukoll li l-attur ġarrab ġrieħi li ma jfiqux jew li ħallewlu xi mankament li ma jgħaddix;

Rat in-Nota tal-Eċċezzjonijiet imressqa mill-imħarrek Trafford Busuttil fit-2 ta' Mejju, 1997, wara li kien waqa' kontumaċi b'bosta ġimgħat, u għalhekk il-Qorti m'hijjex sejra tqisha, ladarba qatt ma talab li jiġġustifikaha;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tas-7 ta' Lulju, 1997², li bih ħatret lill-kirurgu Frederick Żammit Maempel bħala perit mediku biex jeżamina lill-attur u biex jgħid jekk dan ibatix minn xi debilita' li ma tgħaddix u, f'dak il-każ, f'liema perċentwali;

Rat ir-Relazzjoni mressqa mill-perit mediku msemmi fit-30 ta' Settembru, 1997³, u minnu maħlufa waqt is-smiġħ tat-28 ta' Novembru, 1997;

¹ Paġ. 11 tal-proċess

² Paġ. 37 tal-proċess

³ Paġġ. 57 sa 61 tal-proċess

Kopja Informali ta' Sentenza

Rat in-Nota mressqa mill-intervenut fil-kawża fit-28 ta' Novembru, 1997, li biha talab il-ħatra ta' periti mediċi addizzjonali;

Rat id-degriet tas-26 ta' Jannar, 1998⁴, li bih ħatret lill-Professor Victor Griffiths, u lill-kirurgi ortopediċi Carmel Sciberras u Carmelo Apap Bologna bħala periti mediċi addizzjonali;

Rat ir-relazzjoni mressqa mill-periti mediċi addizzjonali fis-26 ta' Jannar, 1999⁵;

Rat il-verbali tas-smiġħ bejn Ġunju tal-2000 u Marzu tal-2005, li fihom il-partijiet kienu qegħdin jiddikjaraw li l-pendenzi ta' bejniethom kienu qegħdin fi stadju ta' transazzjoni u l-kawża kienet qiegħeda titħalla fuq talba tagħhom għall-probabbli ċessjoni. Dan it-tagħrif reġgħu tennewh waqt is-smiġħ tas-17 ta' Jannar, 2007⁶;

Rat il-verbal tas-smiġħ tal-10 ta' Mejju, 2005⁷, li bih l-atturi għarrfu lill-Qorti li baqa' ma ntlahaqx ftehim bonarju bejn il-partijiet u talbu li l-kawża terġa' titqiegħed għas-smiġħ għall-provi;

Semgħet ix-xhieda tal-partijiet u rat il-provi dokumentali mressqin minnhom;

Rat id-degriet tagħha tas-17 ta' April, 2007⁸, li bih u wara nota mressqa mill-atturi fid-29 ta' Diċembru, 2006, ħatret lil Natalino Aġius bħala espert biex jistma l-valur li kellha l-vettura li l-attur kien qed isuq dak inhar tal-ħabta;

Rat ir-rapport imressaq mill-imsemmi espert fis-6 ta' Frar, 2008⁹, u minnu maħluf waqt is-smiġħ tat-23 ta' April, 2008;

Semgħet it-trattazzjoni tal-avukati tal-partijiet;

⁴ Paġ. 62 tal-proċess

⁵ Paġġ. 89 sa 91 tal-proċess

⁶ Paġ. 271 tal-proċess

⁷ Paġ. 115 tal-proċess

⁸ Paġ. 272 tal-proċess

⁹ Paġġ. 279 sa 286 tal-proċess

Kopja Informali ta' Sentenza

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat id-degriet tagħha tat-18 ta' Ġunju, 2009, li bih ħalliet il-kawża għas-sentenza;

Ikkunsidrat:

Illi din hija azzjoni għad-danni wara ħabta bejn żewġ vetturi. L-attur kien qed isuq vettura b'martu riekba miegħu fi Triq ir-Rabat, Marsalforn, u l-imħarrek kien ġej minn faċċata u saret il-ħabta. L-atturi jgħidu li kien l-imħarrek li waħdu jaħti għal dik il-ħabta u jrid jagħmel tajjeb għall-ħsara kollha li ġarrbu minħabba f'hekk. Jgħidu li kellhom ħsara bit-telf tal-vettura li l-attur kien qed isuq li ma tqiesx li kien jagħmel sens li tissewwa, nefqiet oħra marbuta mal-ħabta, u ġarrbu nuqqas ta' dñul minħabba l-ġrieħi li ġarrbu. Billi l-imħarrek baqa' jtenni li ma kienx jaħti għall-ħabta u naqas li jersaq għal-likwidazzjoni tad-danni mġarrbin minnhom, fetħu din il-kawża;

Illi l-kumpannija assikuratriċi intervenuta fil-kawża laqgħet għal din l-azzjoni billi ċaħdet li l-ħabta saret bi ħtija tal-assikurat tagħha u li kellha tagħmel tajjeb għal xi ħlas ta' kumpens għad-danni pretiżi mill-atturi. Tiċħad ukoll li l-attur ġarrab ġrieħi li ma jfiqux jew li ħallewh b'debilita' parzjali;

Illi mill-fatti li joħorġu mill-atti tal-kawża jirriżulta li l-ħabta mertu tal-każ seħħet fl-għaxra ta' filgħaxija tal-ħamsa (5) ta' April, 1996. L-attur kien qiegħed isuq vann tal-għamla *Ford Escort Mark IV* registrat I-5033 fi Triq ir-Rabat, Marsalforn, Għawdex, sejjer lejn Marsalforn. L-imħarrek kien qed isuq vettura tal-għamla *Porsche 991* registrata AAB-691 sejjer lejn ir-Rabat minn Marsalforn. L-attriċi kienet riekba fil-vann ma' żewġha filwaqt li l-imħarrek kellu riekba miegħu lil Maria Sciriha. Fiż-żewġ każi, l-passiġġieri qalu li kienu rekbini fuq quddiem ħdejn is-sewwieq rispettiv;

Illi l-ħabta seħħet fuq il-korsija li fuqha kien qed isuq l-attur. F'dik il-parti tat-triq fejn seħħet il-ħabta t-triq għandha liwja ħafifa lejn il-lemin tad-direzzjoni li kien sejjer fiha l-attur u lejn ix-xellug fid-direzzjoni mnejn kien ġej l-imħarrek. It-triq kienet asfaltata u mifruqa fin-nofs b'linji doppji bojod miżbugħa mat-tul ta' wiċċ it-triq. Mad-daqqa, l-vettura misjuqa mill-imħarrek waqfet fuq il-korsija li kien fuqha l-vann misjuq mill-attur¹⁰ aktar 'l isfel mill-vann li, mad-daqqa, wkoll niżel lura. Il-frac tal-ħabta kien fuq il-korsija li kien qed isuq fuqha l-attur¹¹;

Illi mal-ħabta ż-żewġ vetturi ġarrbu ħsarat estensivi, b'dawk fil-vann misjuq mill-attur fuq in-naħa tax-xellug tiegħu, filwaqt li dawk fil-vettura misjuqa mill-imħarrek l-aktar fuq in-naħa tax-xellug ta' quddiem tagħha¹². Iż-żewġ sewwieqa taw lill-Pulizija l-verżjoni tagħhom ta' kif seħħet il-ħabta u, fid-dawl ta' dak li rriżultatla dak il-ħin, il-Pulizija ħadet proċeduri kriminali kontra ż-żewġ sewwieqa¹³;

Illi dak inhar tal-ħabta, l-attur kellu tmienja u erbgħin (48) sena u kien jaħdem bħala botteginar fil-każin "Aurora" fir-Rabat, Għawdex. Fl-1994, kien ġie lura Malta mill-Kanada fejn emigra u fejn kien jaħdem bħala *carpet maker*. L-atturi kellhom tifel li baqa' jgħix il-Kanada meta ġew lura f'Malta. Il-kuntratt tal-bottegin kien wieħed ta' sentejn li beda jseħħ mill-20 ta' April, 1995¹⁴;

Illi mal-ħabta l-atturi ttieħdu l-isptar u ngħataw il-kura u ntbagħatu d-dar. Ftit jiem wara, l-attur reġa' mar l-isptar minħabba li l-uġiġħ kien infirixlu u ngħata trattament u saru aċċertamenti oħra. Ma reġax daħal jaħdem fil-bottegin. Iben l-atturi – Jason Charles – ġie mill-Kanada f'April tal-1996 biex idur b'missieru u fl-istess waqt jaħdem miegħu u (aktar 'il quddiem, bħala ħaddiem tal-id ma' kumpannija fix-Xewkija) u dam qrib seba' (7) xhur¹⁵;

¹⁰ Xhieda ta' PS812 Spiteri 7.7.1997, f'paġ. 41 tal-proċess

¹¹ Dok "SS1", f'paġ. 31 tal-proċess

¹² Dok "SS2" f'paġ. 35 tal-proċess

¹³ *Ibid.* f'paġ. 36 tal-proċess

¹⁴ Dok "CT2", f'paġġ. 223 – 6 tal-proċess

¹⁵ Dok "CT3", f'paġġ. 228 – 9 tal-proċess

Illi fit-12 ta' April, 1996, sar *survey* fuq il-vann tal-attur¹⁶ minn *surveyor* imqabba mill-kumpannija intervenuta fil-kawża. F'Mejju tal-1996, l-atturi bagħtu jitolbu b'ittra uffiċjali lill-imħarrek biex jersaq għal-likwidazzjoni u l-ħlas tad-danni, u f'Lulju fetħu din il-kawża;

Illi għal dak li jirrigwarda l-konsiderazzjonijiet legali marbutin mal-każ l-Qorti tibda biex tosserva li l-imħarrek f'din il-kawża waqa' kontumaċi u qatt ma talab li jissana dik il-kontumaċja. Il-kontumaċja m'hijiex ammissjoni ta' ħtija u ta' responsabbiltà'. Minbarra dan, fiż-żmien li tagħti l-liġi, l-kumpannija assikuratriċi tal-imħarrek kienet talbet u kisbet il-jedd li tidhol fil-kawża *in statu et terminis* u laħqet ressqet Nota tal-Eċċezzjonijiet biex tikontesta t-talbiet attriċi;

Illi l-Qorti sejra issa tgħaddi biex tqis id-**dinamika tal-ħabta**. Fil-każ tal-lum, bħalma bosta drabi jiġri f'incidenti bħal dawn, il-verżjonijiet tal-partijiet imdaħħlin fil-każ ikunu x'aktarx għal kollox differenti minn ta' xulxin, u miżjuda b'doża qawwija ta' interpretazzjoni suġġettiva ta' dak li jkun seħħ tassew;

Illi filwaqt li l-attur jišhaq li hu kien qed isuq b'heffa normali l-ħin kollu fuq in-naħa tiegħu¹⁷, l-imħarrek jallega li l-vann tal-attur kien għammxu b'dawl qawwi u fuq in-naħa l-ħażina tat-triq. Jgħid li, minħabba f'hekk u biex jevita l-ħabta, ħareġ lejn il-lemin tiegħu, iżda l-ħabta seħħet xorta waħda¹⁸. L-imħarrek jikkontesta wkoll il-fatt li l-iskizz li sar mill-uffiċjal tal-Pulizja juri sewwa fejn seħħet il-ħabta u l-kwestjoni tal-marka tar-rota;

Illi fid-dawl ta' dawn il-kostatazzjonijiet fattwali li saru, jitnisslu żewġ kunsiderazzjonijiet. L-ewwel waħda hija l-kwestjoni tal-apprezzament tal-verżjonijiet tal-partijiet. Minn din, wieħed jimxi għall-kwestjoni tal-ħtija ta' dak li seħħ. It-tieni waħda hija l-kwestjoni tal-entità tad-danni mitluba mill-atturi;

¹⁶ Dok f'paġ. 257 tal-proċess

¹⁷ Affidavit tiegħu 28.10.1997, f'paġ. 51 – 2 tal-proċess

¹⁸ Affidavit tiegħu 29.9.1998, f'paġ. 66 tal-proċess

Illi għar-rigward tal-**kwestjoni tal-apprezzament tal-provi**, huwa prinċipju stabilit fil-qasam tal-inċidenti tat-triq li, fejn il-verżjonijiet tal-partijiet f'kawża jkunu tali li ma jaqblu f'xejn jew inkella b'mod estensiv, il-Qorti triq tqis liema waħda minn tali verżjonijiet hija l-aktar waħda attendibbli u toqgħod magħha. Huwa biss fejn il-Qorti ma tkunx tista' tasal għal konvinciment partikolari favur verżjoni l-waħda jew l-oħra li, bħala regola, għandha tqis li ż-żewġ partijiet jaħtu ndaqgħ għall-inċident li jkun¹⁹. Min-naħa l-oħra, jekk kemm-il darba ż-żewġ verżjonijiet ikunu tali li jistgħu jitqiesu plawsibbli u ta' min joqgħod fuqhom mingħajr ma tkun tispikka xi ċirkostanza oħra dominanti li tikkonvinci l-fehma tal-Qorti lejn naħa jew l-oħra, hemmhekk il-Qorti tkun trid iddur lejn ir-regola li min jallega jrid jipprova u, jekk kemm-il darba dik il-prova ma tingabx, il-Qorti jkollha tqis li l-parti attriċi tkun naqset milli twettaq il-parti probatorja tagħha kif meħtieġ u kif mistenni li jsir²⁰;

Illi fil-każ tal-lum, il-Qorti jidhrilha li għandha provi u elementi biżżejjed biex tagħraf tisset xejra ta' grajjiet li m'għandhomx iħalluha ddum wisq ittella' u tnizzel. Ewlenin fost dawn il-provi nsibu (i) il-qagħda li fihom spiċċaw iż-żewġ vetturi maħbuta (it-tnejn kienu fuq in-naħa tat-triq li fuqha kien qed isuq l-attur), (ii) il-fatt li l-akbar ħsara fiż-żewġ vetturi kienet fuq l-istess naħa (in-naħa tax-xellug) meta kienu ġejjin minn direzzjonijiet kontra xulxin, u (iii) il-marka ta' rota li tixhed tkaxkira lura tal-vann tal-attur. Minn dawn il-fatti, l-Qorti tasal għall-fehma li l-ħabta seħħet għal kollox fuq in-naħa tat-triq li fuqha kien qed isuq l-attur u li l-imħarrek kien tant qabeż il-linja tan-nofs li kien saħansitra fuq in-naħa tax-xellug tal-imsemmi vann. Fi kliem ieħor, l-imħarrek kien qaleb b'mod qawwi min-naħa tiegħu għan-naħa l-oħra tat-triq. Jidher ukoll li l-vann tal-attur waqaf fejn waqaf bid-daqqa li ngħata mill-vettura misjuqa mill-imħarrek;

Illi meta wieħed iqis dawn ir-rizultanzi kollha, l-Qorti tasal għall-fehma li għal dak li jirrigwarda **min kien jaħti għall-**

¹⁹ App. Ċiv. 20.1.1964 fil-kawża fl-ismijiet *Galdes vs Micallef* (Kollez. Vol: XLVIII.i.59); u App. Inf. 22.11.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Elmo Insurance Agency Limited noe et vs Carmel Vella Clark*

²⁰ App. Ċiv. 5.10.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Lawrence Caruana vs Anthony Falzon*

habta din (jiġifieri lil hinn mill-interpretazzjoni nnifisha mogħtija mill-partijiet) turi li l-ħtija waħdanija tal-ħabta kienet tal-imħarrek. Ukoll jekk wieħed jaççetta li huwa qatt ma stqarr ħtija mal-atturi, hemm għadd ta' fatturi li juru li l-ħabta seħħet minħabba li huwa naqas milli jħares il-ħtiġijiet elementari mistennija minn kull sewwieq²¹, l-aktar dak li jitlob li jkollu kontroll f'kull waqt tal-vettura li jkun qed isuq u l-għarfien ta' dak kollu li qed jiġri madwaru²²;

Illi b'zieda ma' dan, il-Qorti tara li tista' toqgħod aktar fuq ix-xhieda tas-surgent Spiteri u tat-tagħrif li huwa żamm u ħa mingħand il-partijiet minnufih wara li ġrat il-ħabta. Dik ix-xhieda, minbarra li hija dokumentata b'għaqqal, tfisser sewwa wkoll dak li joħroġ mill-iskizz tal-ħabta. Min-naħa l-oħra, l-verżjonijiet tal-imħarrek ma jwasslux biex wieħed jifhem aħjar kif ġraw l-affarijiet u żgur li, f'partijiet minnhom, ma jgħinux biex juru li huwa kien f'kontroll ta' dak li kien qed jiġri madwaru;

Illi, minħabba f'din il-fehma, l-Qorti sejra tilqa' għal kollox l-ewwel talba attriçi, u ssib li l-ewwel eççeżżjoni tal-kumpannija assikuratriçi intervenuta fil-kawża m'hijex tajba;

Illi l-Qorti sejra tgħaddi issa għal-**likwidazzjoni tad-danni mitluba** mill-atturi u li l-imħarrek irid jagħmel tajjeb għalihom. L-atturi qegħdin jitlobu danni taħt żewġ għamliet – it-telf imġarrab u t-telf ta' qligħ għall-ġejjieni minħabba l-ġrieħi mġarrba minnhom. Irid jingħad mill-ewwel li, dwar dan tal-aħħar, l-attriçi tgħid li sa sitt xhur wara l-ħabta, l-uġigħ li kienet tħoss b'effett tal-inçident ma baqgħetx tħossu u kienet fieqet²³. Għalhekk, f'dak li għandu x'jaqsam ma' telf ta' qligħ għall-ġejjieni, l-pretensjonijiet huma biss tal-attur. Kien għalhekk ukoll li l-ħatriet ta' periti mediçi magħmula mill-Qorti f'din il-kawża kienu jirrigwardaw biss lill-persuna tal-attur;

²¹ P.A. AJM 3.10.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Atlas Insurance Agency Ltd. vs Charles Sciberras*

²² P.A. RCP 26.4.2001 fil-kawża fl-ismijiet *Formosa & Camilleri Ltd. et noe vs Joseph Camenzuli* [Çit. 427/97] u P.A. PS 21.10.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Stefan Bonello vs Carmelo Abela* [Çit. 1246/92]

²³ Affidavit tagħha 28.10.1997, f'paġ. 54 tal-proçess

Illi fil-każ tal-lum, l-kumpanija assikuratriċi intervenuta fil-kawża ressqet eċċezzjoni li tikkontesta li, minħabba l-ħabta, l-attur tassew ġarrab ġrieħi li ma jfiqux. Tikkontesta wkoll il-valur tal-vann pretiż mill-atturi;

Illi bħala spejjeż minfuqa (***damnum emergens***) jew telf ieħor b'riżultat tal-ħabta, l-atturi jippretendu kumpens taħt għadd ta' rjus. Fl-ewwel lok, hemm il-valur tal-vann fi żmien il-ħabta. Fit-tieni lok, nefqiet biex ramaw il-bottegin tal-każin fejn l-attur kien ingħata l-kirja għal sentejn. Fit-tielet lok, nefqiet dwar żjajjar għand tobba, eżamijiet mediċi u kura u xiri ta' mediċini. Fir-raba' lok, telf ta' dħul mit-twaqqif tal-kuntratt tal-kirja. Fil-ħames lok, kumpens għal bin l-atturi talli niżel Malta mill-Kanada;

Illi dwar l-ewwel kap ta' kumpens, kif ingħad, il-kumpanija intervenuta fil-kawża qanqlet kwestjoni dwar kemm kien l-ogħla kumpens li l-attur seta' jitlob għall-vann. Dan qiegħed jingħad għaliex l-istess vann ma kienx ġdid meta ġrat il-ħabta u wkoll għaliex, minħabba l-ħsarat li ġarrab, ma kienx għaqli li jissewwa. L-attur jgħid li l-vann xtrah "*second hand*" fl-1995 għall-prezz ta' elfejn u tmien mitt lira Maltin (Lm 2,800)²⁴. Dwar dan, jidher li hemm xi nuqqas fil-provi dokumentali mressqa fl-atti. Iż-żewġ dokumenti mressqa mill-atturi biex juru b'kemm kien inxtara l-vann jġibu d-data ta' Frar tal-1997²⁵ u għalhekk ma jistgħux jintlaqgħu bħala prova tajba tal-prezz li bih il-vann kien inxtara, meta l-ħabta kienet seħħet mal-għaxar xhur qabel inħarġu dawk l-irċevuti. Mill-eżami magħmul mill-perit tekniku maħtur mill-Qorti biex jgħid kemm kien jiswa l-vann dak inhar tal-ħabta, joħroġ li l-istess vettura kienet ilha fuq it-triq sa mill-1988. Meta jiġi biex jgħid kemm kien il-valur tagħha dak inhar tal-ħabta, jasal biex jistmah li kien ta' bejn € 6,289.30 (Lm 2,700) u €6,522.25 (Lm 2,800). Jgħid ukoll li, fil-qagħda li kien jinsab fih dak inhar li rah (f'Jannar tal-2008) l-istess van kien mitluq barra u ma kienx iġib aktar minn €69.88;

²⁴ Li jġibu €6,522.25 fi flus tal-lum

²⁵ Ara dokti. f'paġ. 247 tal-proċess

Illi ma għandu jkun hemm l-ebda dubju li illum il-ġurnata huwa stabilit li karozza li tinħareġ fuq it-triq tibda titef mill-valur tagħha kważi minnufih²⁶, u għalhekk iżjed u iżjed jaqa' l-valur tagħha jekk iġġarrab ħsara f'ħabta. Kemm hu hekk, huwa meqjus li tali tnaqqis fil-valur iseħħ ukoll jekk fuqha ssir tiswija bl-añjar mod²⁷. Il-jedd ta' kumpens għan-nuqqas ta' valur ta' vettura illum huwa wkoll meqjus bħala wieħed mill-irjus ta' risarciment li l-parti mgarrba tista' titlob minħabba l-ħtija tal-parti l-oħra, l-iżjed fejn il-Qorti tkun sodisfatta li, wara t-tiswija, l-karozza ma tkunx ġiet tiswa daqs kemm kienet tiswa qabel il-ħabta²⁸. Iżda, d-deprezzament irid dejjem jitkejjel b'mod li ma jaqbiżx il-valur li l-ħaġa kienet iġġib kieku nbiegħet qabel ma seħħet il-ħabta²⁹ u mhux tabilfors fuq kemm is-sid ikun nefaġ biex xtraha³⁰;

Illi fil-każ tal-lum, ittieħdet deċiżjoni li l-vann tal-attur ma jittiħidx għat-tiswija għaliex kien jitlob nefqa kbira biex isir dan u ma kienx għaqli li ssir dik in-nefqa meta mqabbla ma' kemm kien jiswa l-vann dak iż-żmien. Fi kliem ieħor, il-vann kien *write-off*. F'każ bħal dan, huwa prinċipju aċċettat li jekk vettura titqies bħala "*total loss*", is-sid ikun jistħoqqlu jitħallas mingħand il-parti l-oħra li tkun ħatja għall-ħabta d-differenza minn kemm kienet tiswa l-karozza dak inhar tal-ħabta u dak li kienet tiswa wara l-ħabta³¹. Biex jitqies kemm kienet tiswa vettura maħbuta wara l-ħabta għall-finijiet ta' kumpens xieraq mill-parti l-ħatja, irid jttieħed qies ukoll tar-regola li l-parti mgarrba tħares l-obbligu li tnaqqas id-danni³²;

Illi fil-każ tal-lum, joħroġ li tidher differenza kbira bejn il-qagħda li kien jinsab fiha l-vann fi żmien qrib ħafna l-ħabta³³ u kif jidher fiż-żmien li rah il-perit tekniku³⁴. Jidher li, għalkemm tmexxa minn post għal ieħor tul dik il-medda

²⁶ P.A. FDP 3.7.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Cecilia Attard Pirota et vs Marianne Farrugia*

²⁷ P.A. TM 17.2.2005 fil-kawża fl-ismijiet *Peter Paul Galea vs Mario Farrugia et*

²⁸ P.A. PS 28.3.2003 fil-kawża fl-ismijiet *Michael Camilleri vs Joseph Saliba et*

²⁹ App. Kumm. 1.12.1986 fil-kawża fl-ismijiet *Wright et noe vs Grech* (Kollez. Vol: LXX.ii.396)

³⁰ P.A. GCD 12.10.2004 fil-kawża fl-ismijiet *Alfred Bianchi vs Paul Galea*

³¹ P.A. 28.4.2003 fil-kawża fl-ismijiet *Richard Casha vs Frans Sammut*

³² Maġ. (Għ) AE 3.12.2007 fil-kawża fl-ismijiet *George Saliba vs Dennis Patrick Roberts*

³³ Ara paġ. 283 tal-proċess

³⁴ Ara paġġ. 284 – 6 tal-proċess

ta' żmien, dejjem inżamm barra mikxuf għall-elementi u spiċċa biex tqagħbar wisq. Il-Qorti jidhrilha li l-imħarrek m'għandux jeħel ukoll għat-tgħarrieq li garrab il-vann tul iż-żmien kollu li kienet għaddejja l-kawża, u ladarba l-attur kien jaf li l-vann ma kienx sejjer jissewwa kien mistenni li jipprova jeħles minnu fil-kundizzjoni li kien fih dak iż-żmien bl-aħjar prezz li kien isib u mhux iħallih jitmermer u jaqa' biċċa biċċa u mbagħad jippretendi li tilef kull valur. Ma ressaq l-ebda prova li ttanta jagħmel dan tul dawk is-snin kollha. Għall dan il-għan, l-espert tekniku qies li l-vann kien jiswa € 1165³⁵ minnufih wara li seħħet il-ħabta u l-Qorti sejra toqgħod fuq dik l-istima;

Illi l-atturi jressqu pretensjoni oħra marbuta mal-vann³⁶. Dawn jikkonsistu f'nefqa f'partijiet tal-vann mixtrija qabel il-ħabta, nefqa għall-irmonk tal-vann mill-post fejn saret l-istess ħabta sal-post fejn tqiegħed il-vann, u ħlasijiet ta' tiġdid tal-polza tal-assikurazzjoni. Il-Qorti ssib li l-ebda waħda minn dawn il-pretensjonijiet ma tista' tintlaqa'. Id-dokument li fih saru dawn il-pretensjonijiet m'huwiex maħluf u lanqas huwa kopja ta' riċevuta. Minbarra dan, wieħed jifhem li l-valur tal-vann qabel il-ħabta u dak mogħti lill-vann minnufih wara l-ħabta, kienu jieħdu konsiderazzjoni tal-qagħda li kien fih, magħduda xi partijiet li kienu ntraw u twaħħlu fih sa dak inhar li seħħet il-ħabta. Dwar it-tnaqqis "*pro rata*" tal-ħlas tal-assikurazzjoni, l-Qorti ssib li dak il-ħlas xorta waħda kellu jsir u sar qabel il-ħabta, u dan kollu ma jispjegax għaliex l-attur xorta waħda reġa' ħallas il-*premium* għas-sena ta' wara³⁷, ladarba l-vann kien neħħielu l-pjanċa u ma kienx f'qagħda li jnsaq aktar wara l-ħabta;

Illi wara li l-Qorti qieset dawn iċ-ċirkostanzi kollha, ssib li l-kumpens li l-atturi jistħoqqilhom jirċievu dwar il-ħsara lill-vann jitla' għal ħamest elef tliet mija u sebgħa u ħamsin euro u ħamsa u għoxrin ċenteżmi (€ 5,357.25);

Illi dwar it-tieni kap ta' kumpens, l-atturi jridu li jingħataw kumpens tat-tagħmir li huma xtraw biex ramaw il-bottegin

³⁵ Relazzjoni, f'paġ. 282 tal-proċess

³⁶ Ara dokument f'paġ. 249 tal-proċess

³⁷ Dok f'paġ. 245 tal-proċess

tal-każin mikri lill-attur u li ma setgħux jibqgħu jinqdew bihom għaliex il-kirja kellha tintemm minħabba l-incident. Il-Qorti ma tqisx li din il-pretensjoni hija mistħoqqa. Fl-ewwel lok, meta nkera l-bottegin kien diġa' attrezzat bit-tagħmir li kien fih, kif jidher mill-ftehim tal-kirja. Fit-tieni lok, għal mill-anqas nofs iż-żmien tal-kuntratt, l-attur inqeda bl-istess tagħmir. Fit-tielet lok, u kif sewwa qal l-għaref difensur tal-kumpannija intervenuta assikuratriċi, ma ngħatat l-ebda raġuni għaliex (jekk tassew hu hekk) l-attur ma ħax miegħu t-tagħmir mixtri meta temm il-kirja, ladarba ma kienx hemm rabta li huwa jitlef il-benefikati li jkun għamel tul żmien il-kirja, jew tal-anqas għaliex ma bieghx dak it-tagħmir bl-añjar prezz li seta' jsib jekk ma riedx iżommu aktar. Fir-raba' lok, ma jagħmilx sens u ma ngħatat l-ebda tifsira loġika għaliex, f'xi każijiet, l-attur baqa' jonfoq fix-xiri ta' tagħmir sa żmien wara li kien seħħ l-incident³⁸, meta huwa jgħid li l-kirja ma kompliex wara l-ewwel sena;

Illi dwar it-tielet kap ta' kumpens li jitkellem dwar nefqiet għall-kura u eżamijiet mediċi tal-atturi, m'għandu jkun hemm l-ebda diffikulta'. Il-kumpannija assikuratriċi ma rressqet l-ebda kontestazzjoni għal din il-pretensjoni. Mill-provi mressqa³⁹, joħroġ li n-nefqiet marbuta ma' dan il-kap jitlegħu għal mitejn u disgħa u ħamsin euro u tlieta u sittin ċenteżmi (€ 259.63) u l-Qorti qiegħda tillikwida dik is-somma taħt din ir-ras ta' kumpens;

Illi dwar ir-raba' kap tal-kumpens l-atturi jippretendu ħlas talli ma setgħux ikomplu jwettqu l-kuntratt tal-kiri talbottegin tal-każin tas-Socjeta Filarmonika Leone għat-tieni sena tal-kirja. Din il-pretensjoni jtellgħuha għal disat elef tliet mija u sbatax-il euro u disgħa u erbgħin ċenteżmi (€ 9,317.49). Jidher li din jibnuha fuq kemm kienet il-kirja għat-tieni sena skond il-ftehim li kien intlaħnaq mal-istess Socjeta Filarmonika. Il-Qorti ssib li ma tista' qatt toqgħod fuq dik is-somma, għaliex dak kien jirrapprezenta l-korrispettiv li l-attur ried **iħallas hu** biex iżomm il-bottegin u mhux somma li kienet titħallas lilu kieku kompli bil-kirja. Ta' min jgħid li l-atturi ma jgħidux li ħallsu dik is-somma

³⁸ Ara dokti. f'paġġ. 236 u 238 tal-proċess

³⁹ Dok "CT6", f'paġġ. 240 – 2 tal-proċess

bla ma setgħu jinqdew mill-bottegin, iżda jgħidu “*lost one year work from Aurora bar*”. Mela jekk hemm xi telf min-nuqqas ta' tħaddim tal-imsemmi bottegin, dan irid jifittex minn provi oħrajn. Mill-prova dokumentali mressqa mill-attur innifsu fis-sura tad-Dikjarazzjoni dwar it-Taxxa tad-Dħul tiegħu għas-snin bazi 1995 u 1996⁴⁰, id-dħul tal-attur minn dak ix-xogħol kien ta' ffit anqas minn erbat elef u erba' mitt euro (€ 4,400)⁴¹. Ta' min jinnota li dak id-dħul kollu dikjarat jiġi ammont anqas minn kemm l-attur kien ried iħallas f'kera fl-ewwel sena tal-istess kirja. Fin-nuqqas ta' prova li titwemmen f'dan ir-rigward, il-Qorti ma ssibx li għandha tillikwida xi kumpens taħt din ir-ras;

Illi, fl-aħħar nett, dwar dak pretiż taħt il-ħames kap ta' kumpens f'isem bin l-atturi talli dan niżel Malta mill-Kanada, l-Qorti tqis li ma ntweriex tajjeb biżżejjed li jmissha tillikwida xi kumpens f'dan ir-rigward. Jibda biex jingħad li Jason Charles ma jidhirx li niżel Malta minħabba l-incident li kelhom l-ġenituri tiegħu (l-atturi), u dan għaliex il-permess biex hu jiġi u jibqa' f'Malta nħareġ f'Novembru tal-1995, jiġifieri madwar ħames xhur qabel l-istess incident⁴². Fi kliem ieħor, meta ntalab dak il-permess, Jason Charles kien xorta waħda fi ħsiebu jinżel Malta għal ċertu tul ta' żmien u dan minn xhur qabel seħħ l-incident. L-istess meta tawwal iż-żmien biex jibqa' f'Malta (f'Lulju tal-1996⁴³) dan għamlu biex ikun jista' jaħdem ma' kumpannija fix-Xewkija. Ladarba l-istess Jason Charles ma tressaqx biex jixhed u lanqas ingħata tagħrif lill-Qorti dwar x'kien id-dħul tiegħu qabel niżel f'Malta jew x'kien qed jaqla' waqt li kien f'Malta, l-Qorti ma tistax tilqa' l-pretensjoni tal-atturi taħt dan il-kap, minbarra l-fatt li l-imsemmi Jason Charles m'huwiex attur f'din il-kawża u l-atturi lanqas biss allegaw li huma kienu b'xi mod ikkumpensawh talli ġie hawn Malta;

Illi l-atturi semmew ukoll pretensjonijiet oħra dwar infieq marbut mal-kawża u wkoll extra-ġudizzjarju. M'hi sejra ssir l-ebda likwidazzjoni ta' dawn għaliex safejn joħorġu mill-atti tal-kawża nnifisha, dawn sejrjn jiddaħħlu fit-taxxa

⁴⁰ Dokti “CT1”, f'paġġ. 203 sa 222 ta-proċess

⁴¹ Lm 1,023 + Lm 844 = Lm 1,867 (€ 4,348.94)

⁴² Dok “CT3”, f'paġ. 228 tal-proċess

⁴³ Paġ. 229 tal-proċess

tal-ispejjeż tal-kawża, u fejn setgħet saret xi nefqa extra-gudizzjarja, ma tressqitx prova b'riċevuta;

Illi, wara li jitqiesu dawn iċ-ċirkostanzi kollha, l-Qorti qiegħda tillikwida t-telf imġarrab mill-atturi minħabba l-ħabta fis-somma ta' ħamest elef sitt mija u sittax-il euro u tmienja u tmenin ċenteżmi (€ 5,616.88), liema somma għandu jagħmel tajjeb għaliha l-imħarrek;

Illi għal dak li jirrigwarda l-likwidazzjoni ta' telf ta' qligħ għall-ġejjieni (*lucrum cessans*), dawn jintrabtu mal-kwestjoni dwar jekk huwiex minnu li, minħabba l-ħabta, l-attur ġarrabx tassew ġrieħi li ma jfiqux. Il-kumpannija assikuratriċi intervenuta tgħid li ma kienx minnu li l-attur kellu debilita' parzjali permanenti. Biex issostni dan, ressqet b'xhud żewġ kirurgi li raw lill-attur. Fil-każ tal-kirurgu ortopediku Charles Grixti, dan xehed li lill-attur kien indikalu mistrieħ sħiħ ta' bejn ġimgħa u tliet ġimgħat u li seta' jidħol lura għax-xogħol fi żmien tlitt xhur⁴⁴. Fil-każ tal-kirurgu Raymond Aquilina, dan xehed li lill-attur rah aktar minn darba u li, minn dak li seta' jara, l-attur seta' jmur lura għal xogħol (li ma jkollux strapazz kbir jew li jkun jitlob tqandil jew irfigħ ta' ħwejjeġ tqal jew tbaxxija u titligħ b'sabta) fi żmien tlitt xhur⁴⁵;

Illi f'każijiet bħal dawn li l-Qorti għandha quddiemha, wieħed irid joqgħod b'seba' għajnejn li jara li debilita' bħal din ma tkunx inħolqot minn xi okkażjoni li seħħet wara l-incident jew li ma jkun ikollha xejn x'taqsam miegħu. Wieħed irid joqgħod attent ukoll li min jilmenta minn ġrieħi fejn jipprevali s-sens ta' wġigħ, ma jkunx qiegħed jagħti lok għal dak li jissejjaħ "*compensation syndrome*", li ma tagħtix lok għal ġustifikazzjoni ta' likwidazzjoni ta' danni⁴⁶. Il-Qorti qieset b'reqqa l-provi mressqin mill-attur dwar dan u jidhrilha li hemm nisġa kontinwa bejn iċ-ċirkostanza tal-ħabta u s-sejba tal-kawża tal-uġigħ li baqa' jħoss fl-ispalla, fl-għonq u n-naħa t'isfel tad-dahar. Il-Qorti hija wkoll soddisfatta li dik id-debilita' seħħet fil-ħin tal-ħabta u kienet

⁴⁴ Xhieda tiegħu 3.10.2006, f'paġġ. 259-260 tal-proċess

⁴⁵ Xhieda tiegħu 3.10.2006, f'paġġ. 265-6 tal-proċess

⁴⁶ App. Civ. 15.1.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Peter Sultana vs Anthony Abela Caruana*

effett dirett tagħha li l-ebda traskuraġni min-naħa tal-attur ma ikkontribwiet għaliha;

Illi jirriżultalha wkoll li l-attur kien wegġa' f'dahru f'ħabta fit-triq oħra li kellu fil-Kanada fl-1973, iżda kien fieq minnha u beda jagħmel xogħol ta' tvegħid ta' twapet sa ma ġie lura Għawdex fl-1994. Madankollu, minkejja dan, il-periti mediċi (kemm l-ewwel perit u kif ukoll il-periti addizzjonali) sabu li l-attur kien, fil-fatt, ġarrab ħsara fil-persuna tiegħu b'effett tal-ħabta mertu ta' dan il-każ u li dik il-ħsara ma kinitx sejra tfig;

Illi, fid-dawl ta' dawn is-sejbiet u tal-fatt li x-xhieda mressqa mill-kumpannija assikuratriċi intervenuta ma twassalx biex tabilfors twaqqa' r-riżultanzi tal-esperti mediċi, l-Qorti ssib li bil-ħabta l-attur ġarrab debilita' parzjali li ma tgħaddix u li din fil-perċentwali tal-ħamsa fil-mija (5%) tan-normal;

Illi, qabel ma l-Qorti tgħaddi biex tillikwida s-somma ta' danni li għandha tingħata lill-attur bħala kumpens għat-telf fil-ġejjieni, huwa meħtieġ li jiġi mistħarreg il-kejl li sejjer jittieħed dwar il-ġejjieni li fuqu t-talba attriċi qegħda tinbena. Il-kwestjoni tal-*multiplier* li normalment jintuza bħala meżż biex it-telf ta' qligħ li jingħata l-attur jiġi kalkolat hija waħda li dwarha l-Qrati tagħna f'dawn l-aħħar żminijiet flew sewwa. Xi kittieba awtorevoli f'dan il-qasam ifissru l-*multiplier* bħala "*a figure somewhat less than the number of years for which the loss is likely to continue - that is, in a personal injury action, until the plaintiff's injuries cease to affect earnings or the plaintiff dies or retires. This figure is then reduced partly because of the 'contingencies' (i.e. that the plaintiff might not have lived or worked so long or might have lost earnings even if the accident had not occurred), and partly because the plaintiff is going to receive not an income but a capital sum which can be invested to produce an income. The multiplier is not the product of precise calculation, but of estimation in the light of the facts of the particular case and of other comparable cases*"⁴⁷;

⁴⁷ Peter Cane, *Atiyah's Accidents, Compensation and the Law* (6th Edit, 1999), pag. 122

Illi huwa stabilit li l-*multiplier* għandu jibda jitqies minn dak inhar li seħħ l-incident li fih il-vittma tkun ġarrbet il-ġrieħi⁴⁸, u mhux minn dak inhar li l-Qorti tasal għal-likwidazzjoni tas-somma li għandha titħallas bħala danni. Għar-raġunijiet li l-Qorti għandha tfittex qabel kull haġa oħra li tirreintegra kemm jista' jkun lil dak li jkun ġarrab ħsara⁴⁹, u li terġa' tqiegħed lil tali persuna kemm jista' jkun fl-istat li kienet qabel l-incident⁵⁰, illum huwa aċċettat u approvat mill-ogħla Qrati tagħna li l-*multiplier* ikun jaqbel sewwa mal-eta' tal-vittma u mhux ma' kriterji arbitrari⁵¹, bil-ħsieb li kemm jista' jkun titħaddem ċerta uniformita' f'dan ir-rigward⁵²;

Illi, applikati dawn il-prinċipji għall-fatti riżultanti mill-atti tal-kawża, joħroġ li l-attur kellu tmienja u erbgħin (48) sena meta seħħ l-incident u, wkoll fid-dawl ta' dak li ngħad iżjed 'il fuq u b'qies ta' dawk li komunement jissejñu *ċ-chances and changes* tal-ħajja, il-Qorti sejra tqis *multiplier* ta' tlettax (13) bħala applikabbli għall-każ tal-attur;

Illi fil-każ tal-lum tinħalaq xi ftit diffikulta' dwar id-dħul tal-attur. Huwa jgħid li, wara l-ħabta, ma reġax ħadem aktar, u li ma kienx eligibbli għal pensjoni f'Malta minħabba nuqqas ta' ħlas biżżejjed ta' kontribuzzjonijiet dwar is-Sigurta' Soċjali. Sal-lum ukoll, l-attur laħaq l-eta' tal-pensjoni. Għalkemm jallega li kieku ma kienx għall-ħabta, kien jerga' jaqbad u jrawwem is-sengħa tat-tqegħid tat-twapet bi qligħ kbir. Il-Qorti tqis li l-attur, kif kien jaqa' fuqu d-dmir li jagħmel, ma ressaq l-anqas l-iċken prova dwar dan u l-fatt li fil-Kanada kien jaħdem bħala impjegat f'dan il-qasam ma jissarrafx awtomatikament f'ricetta ta' suċċess f'negozju mibdi minnu f'Għawdex. Minbarra dan, l-attur ma ressaqx tagħrif li wieħed jista' joqgħod fuqu

⁴⁸ App. Ċiv. 16.11.1983 fil-kawża fl-ismijiet *Salvatore Mifsud vs Carlo Camilleri*

⁴⁹ App. Kumm. 26.7.1991 fil-kawża fl-ismijiet *Mary Buġeja noe et vs George Aġius et noe*

⁵⁰ Kumm. 11.7.1989 fil-kawża fl-ismijiet *Emanuel Aġius vs Joseph Galea et noe*

⁵¹ P.A. 15.6.1993 fil-kawża fl-ismijiet *Karen Żimelli vs Michael Sammut*; P.A. RCP 25.1.2000 fil-kawża fl-ismijiet *Gordon Spiteri vs Waste Control Services Limited*; u App. Ċiv. 15.1.2002 fil-kawża fl-ismijiet *Carmelo Micallef StJohn et vs Richard Spiteri et*

⁵² Ara, per eżempju, P.A. LFS 11.2.2011 fil-kawża fl-ismijiet *Ronnie Paċe vs George Camilleri* (mhix appellata)

f'dak li għandu x'jaqsam mad-dhul tiegħu qabel u wara l-incident;

Illi fid-dawl ta' dan kollu, l-Qorti sejra tqis li d-dhul kull sena tal-attur jixraq li jkun mibni fuq l-Inqas Paga Nazzjonali⁵³. Billi l-kejl irid jibda minn dak inhar li saret il-ħabta u minħabba li bil-*multiplier* applikabbli għall-każ is-somma sħiħa tista' tinħadem bħala waħda definita, l-Qorti qiegħda ssib li l-medja tad-dhul tal-attur kull sena titla' għal sitt elef mitejn u sitta u sebgħin euro (€ 6,276);

Illi, għalhekk, il-Qorti qiegħda tqis li d-danni li garrab l-attur bħala *lucrum cessans* jtilgħu għal sitta u għoxrin elf tmien mija u wieħed u disgħin lira Maltija (€ 4,079) [(€ 6,276) x 0.05⁵⁴ x 13⁵⁵]. Minħabba ċ-ċirkostanzi msemmija aktar qabel, il-Qorti ma jidhrilhiex li għandu jsir l-ebda tnaqqis mis-somma hekk likwidata. Ma' din is-somma għandha tiżdied is-somma ta' € 5,616.88 likwidata aktar 'il fuq bħala *damnum emergens*. Dan iġib li l-atturi għandhom jircievu s-somma ta' disat elef sitt mija u ħamsa u disgħin euro u wieħed u tmienja u tmenin ċenteżmi (€ 9,695.88) għas-saldu tad-danni minnhom imgarrba fl-incident imsemmi bi ħtija tal-imħarrek;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tilqa' l-ewwel talba attriċi billi ssib li l-imħarrek waħdu kien jaħti għall-ħabta li għrat fi Triq ir-Rabat, Marsalforn, limiti taż-Żebbuġ, Għawdex, fil-5 ta' April, 1996, bejn il-vann tal-għamla *Ford Escort Mark IV* registrat l-5033 misjuq mill-attur u l-karozza tal-għamla *Porsche 991* registrata AAB-691 misjuqa mill-istess imħarrek;

Tilqa' t-tieni talba attriċi u tillikwida l-ħsara u d-dannu mgarrbin mill-atturi fis-somma ta' disat elef sitt mija u ħamsa u disgħin euro u wieħed u tmienja u tmenin ċenteżmi (€ 9,695.88) li l-imħarrek irid jagħmel tajjeb għaliha kollha;

⁵³ A.L. 126 tal-1992 kif emendat (L.S. 452.71)

⁵⁴ Jiġifieri il-5% grad ta' debilita' stabilit mill-periti mediċi addizzjonali

⁵⁵ Il-*multiplier* applikat għall-każ

Kopja Informali ta' Sentenza

Tilqa' t-tielet talba attriċi u tikkundanna lill-imħarrek iħallas lill-atturi s-somma ta' disat elef sitt mija u ħamsa u disgħin euro u tmienja u tmenin ċenteżmi (€ 9,695.88), flimkien mal-imgħax legali fuq l-imsemmija somma b'seħħ mil-lum, sal-jum tal-ħlas effettiv;

Tikkundanna lill-imħarrek iħallas l-**ispejjeż tal-kawża**.

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----